

MOTIVI ZA ŠTUDIJO OB DELU NA VIŠJI ŠOLI ZA ZDRAVSTVENE DELAVCE V LJUBLJANI

Silva Hoyer

UDK/UDC 614.253.52:377

DESKRIPTORJI: *izobraževanje sestrsko; šole sestrske; motivacija; Ljubljana*

IZVLEČEK – *V prispevku je obdelana motivacija odraslih za izobraževanje na Višji šoli za zdravstvene delavce, oddelku za zdravljenje in nego (za medicinske sestre).*

Študij ob delu je naporen, saj zahteva usklajevanje dnevnih in študijskih obveznosti, hkrati pa terja veliko odpovedovanja v družbenem življenju in raznih prostočasnih dejavnostih. Za uspešen študij je torej potrebna dovolj močna motivacija. Razi-skava je bila narejena kot diplomska naloga na oddelku za pedagogiko Filozofske fakultete v Ljubljani leta 1986. V vzorec smo zajeli 366 kandidatov, ki so se prijaviili za študij ob delu v letu 1986/87. Rezultate smo prikazali in interpretirali v šestih vsebinskih enotah.

THE MOTIVATION FOR EXTRA MURAL STUDIES AT THE LJUBLJANA SCHOOL OF NURSING

DESCRIPTORS: *education nursing; schools nursing; motivation; Ljubljana*

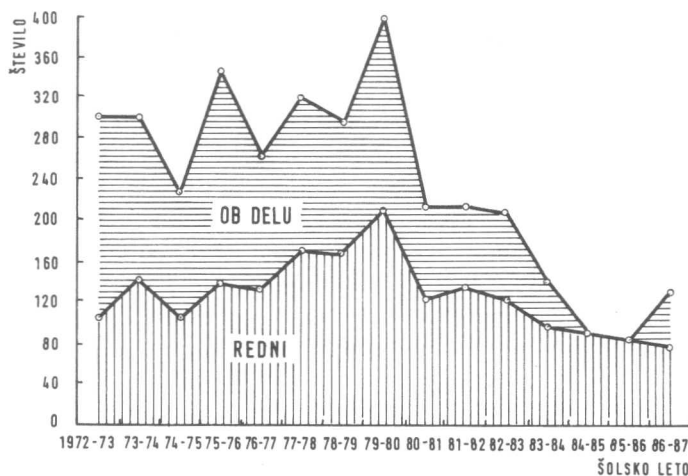
ABSTRACT – *The article deals with the motivation for extra-mural studies at the Ljubljana School of Nursing, Department for treatment and care (for nurses).*

Extra-mural studies demand a lot of efforts and adjustments in working and study duties; besides, such studies require a lot of sacrifice in social and leisure time activities. For successful studies, strong motivation is needed.

Our research was carried out in the frames of the author's Bachelor Degree Thesis on the Department for Education of the Ljubljana University in 1986. Our sample covered 366 candidates who entered the extra-mural studies program in 1986/87. Our results are demonstrated and interpreted in six conceptual units.

Že nekaj let imamo na Višji šoli za zdravstvene delavce za študij ob delu prijavljenih več kandidatov, kot jih je možno vpisati. Na grafikonu št. 1 smo prikazali vpisovanje rednih študentov in študentov ob delu od leta 1972 do 1986/87.

Grafikon št. 1:

Leta 1980/81 so bili ponovno uvedeni sprejemni izpiti, ki so jih tudi pred letom 1973/74 morali opravljati vsi kandidati. Šele po letu 1980/81 so bili dani pogoji, ki so ustrezali kvalitetni izvedbi programa zaradi manjšega števila vpisanih študentov. Za naslednja štiri leta nimamo shranjenih podatkov o številu prijavljenih kandidatov. Shranjeni so samo podatki o številu vpisanih. Zaradi omejenega vpisa pa to število ni primerljivo z leti, ko vpis ni bil omejen. Zaradi prehoda na usmerjeno izobraževanje v fazi spreminjanja vzgojnoizobraževalnih programov so se na šoli odločili, da v študijskih letih 1984/85 in 1985/86 ne bo vpisa študija ob delu. Če te prekinitve ne bi bilo, lahko predvidevamo, da bi bile potrebe po študiju te vrste pokrite sproti in v letošnjem študijskem letu, to je 1986/87 ne bi bilo prijavljenih tako veliko število kandidatov. V članku smo želeli raziskati, kateri motivi privedejo odrasle študirat na ta oddelek.

O MOTIVACIJI

Značilnost človekove dejavnosti je delovanje po vnaprej zamišljenih ciljnih. Za razumevanje človekovega ravnanja je pomembno spoznati notranje gonilne sile človekove dejavnosti, se pravi motive.

»Motivacija je proces izzivanja (zbujanja) človekove aktivnosti, njenega usmerjanja na določene predmete in uravnavanja, da bi se dosegli določeni cilji. Gibalne sile, ki aktivnosti izzivajo, krepijo in usmerjajo cilje, imenujemo motive.« (1)

Motivacija je za socialno vedenje ena najpomembnejših psihičnih funkcij in daje vsakemu človeku značilen pečat posebnosti ali celo enkratnosti. Pri nobenem človeku se povsem isti motivi ne ponovijo. Je proces, ki sproži človekovo aktivnost, jo usmerja na določene objekte, uravnava vedenje in ga poenoti, poveže v celoto v prizadevanju za doseg ciljev, ki si jih je zadal.

Problemi motivacije spadajo med najvažnejše in kompleksne probleme psihologije, ker so ključ za razumevanje vzrokov človeške aktivnosti in vedenja.

Sposobnosti so samo možnosti za učenje. To možnost uresničijo šele motivi. Učenja ne more biti brez motivov. Močan motiv lahko delno celo nadomesti pomanjkljive sposobnosti. Motivacija je potrebna za vse vrste učenja, tudi za naključno učenje ni dokazov, da bi potekalo brez motivacije.

»Učna motivacija je produkt medsebojnega delovanja razmeroma trajnih osebnostnih potez učenca samega (npr. storilnostne motivacije) in značilnosti učne situacije (npr. učiteljevega poučevanja in spodbujanja, zanimivosti snovi).« (1)

V psihologiji poznamo dve vrsti motivacije za učenje. Ena deluje pred samo učno aktivnostjo. To je potreba, nagon, motivacijsko stanje, interesi. Druga pa deluje po aktivnosti v obliki učinka, nagrade, kazni, zadovoljitve potrebe, ojačanja. Za učenje je potrebno oboje, vendar je drugo odvisno od aktivnosti prvega.

»Motivacija za izobraževanje je eden vidnejših dejavnikov, ki uravnavajo človekovo učinkovitost pri pridobivanju novega znanja, razvijanju spretnosti, navad, novih stališč, pogledov in osebnostnih karakteristik.« (2)

Zunanja in notranja motivacija za izobraževanje

Glede na zpodbude delimo motivacijo na notranjo in zunanjo. Notranjo imenujemo tudi avtonomno, intrinzično ali primarno. Zunanjo pa imenujemo tudi heteronomno, ekstrinzično ali sekundarno.

Zunanja motivacija ima elemente homeostatične motivacije, ko se človek prepušča zunanjim dražljajem. Zunanji motivacijski dejavniki so stvari, osebe, dogajanja in pojavi v okolju. Temu se poskuša posameznik približati ali umakniti. Takšni sta na primer pohvala in graja. Učenec se torej pri tej vrsti motivacije oklepa zunanjih ciljev.

Pri notranji motivaciji pa je cilj delovanja v dejavnosti sami, vir podkrepitve pa je pretežno v samem človeku. Humanistična psihologija pravi, da je v človekovi naravi tudi težnja po uresničevanju njegovih možnosti, po doseganju znanja, po ustvarjalnem delu, ne da bi jo pri tem spodbujala kaka nagrada. Učenca torej zanima učna snov kot taka in se ne oklepa zunanjih ciljev.

Notranja motivacija je bolj učinkovita in trajna. Obe pa se med seboj prepletata in dopolnjujeta in ju je pogosto težko ločiti. Včasih prevladuje ena, drugič druga.

Neposredna motivacija je boljša in daje boljše rezultate. Razvije pa se lahko postopoma tudi s pomočjo posredne. Interes za učenje se pod vplivom učnih uspehov poveča, pod vplivom stalnih neuspehov pa zmanjša.

Stopnja motiviranosti je odvisna od več faktorjev, predvsem pa od značilnosti učne situacije in od značilnosti učencev oziroma študentov. Lahko gre za trenutna stanja (strah, utrujenost, veselje, žalost) ali pa za trajnejše značilnosti, ki jih je težje spremljati. Od teh je najbolj značilna storilnostna motivacija.

Motivacija za izobraževanje ni stalna. Spreminja se v različnih obdobjih človekovega življenja. Za odraslega je značilno, da živi v svetu akcije. Potrebe po znanju se mu porajajo stalno ob delu in v življenju. Odrasli ve, zakaj se uči. Zastavi si točno opredeljene cilje. Sprejema samo tiste informacije in znanje, ki jih potrebuje. Odrasli so torej bolj motivirani za učenje. Pri njih prevladujejo bolj notranji motivi. Posebno pri daljših oblikah izobraževanja, pri formalnem izobraževanju, je notranja motivacija nujno potrebna za uspešno opravljen študij.

Motivi za strokovno izobraževanje odraslih se spreminjajo in se razlikujejo med spoloma, so odvisni od zakonskega stanu, starostnega obdobja, družbenega položaja, stopnje predizobrazbe . . . Pri delavcih, pa tudi uslužbencih je pomembna težnja po napredovanju. Čim višje se pomikamo po izobrazbenih nivojih, pomembnejša postaja notranja motivacija. Zunanji motivi in prisila se umikajo prostovoljnosti in učenju po lastnih interesih. V glavnem lahko trdimo, da je najpogostejši motiv, ki žene odrasle v izobraževanje, pridobivanje novega znanja, napredovanje in nadaljnje izpopolnjevanje.

MOTIVACIJA ZA ŠTUDIJO OB DELU

Za raziskavo motivacije za ponovno vključitev v izobraževanje smo izbrali populacijo letošnjih kandidatov za vpis v študij ob delu na Višji šoli za zdravstvene delavce, oddelku za zdravljenje in nego. Šlo je za 366 kandidatov. Od tega je bilo samo 21 moških. Ugotavljali smo motive, ki privedejo odrasle v študij, povezavo med motivi, stališči in vrednotami ter vplive sedanjega in preteklega okolja kandidatov na njihovo motivacijo.

Upoštevati je treba, da gre za izbrano skupino med srednjimi medicinskimi sestrami. Gre za sestre, ki želijo ostati v osnovnem poklicu, zato rezultatov ne gre posploševati na vse medicinske sestre. Mnoge med njimi iščejo možnosti nadaljnje izobraževanja in zaposlovanja zunaj medicinske stroke.

Uporabljena je bila deskriptivna raziskovalna metoda, kombinirana s kvazno neeksperimentalno metodo.

Vse podatke smo dobili z anketnim vprašalnikom. Anketirali smo po pošti. Odziv je bil dober. Vrnjenih smo dobili kar 314 vprašalnikov. Neveljavnih je bilo 5. V obdelavo smo jih vzeli 309 (84,43%), to pa je, menimo, dobra osnova za raziskavo.

Rezultate raziskave in interpretacijo smo prikazali v šestih vsebinskih poglavjih, kot so bila zastavljena glavna raziskovalna vprašanja s podvprašanji.

Glavni motivi za študij ob delu na Višji šoli za zdravstvene delavce na oddelku za zdravljenje in nego

Vodilni motiv za vključitev v izobraževanje je bil pridobivanje novega znanja (95%). Temu je sledilo veselje do poklica (93%), strokovna izpopolnitev in kvalitetnejše opravljanje svojega dela (92%), lažje pomagati drugim (70%) ter postati boljši član družbe in se osebno izpopolniti (51%).

Prvih pet mest so zavzeli notranji, tipično ženski motivi, kar potrjuje tudi tipično ženski značaj poklica medicinske sestre. Vidi se, da ženske še zmeraj ne izražajo bolj ambicioznih motivov. Dohodek, ugled, ki bi si ga same ustvarile, in napredovanje jim ne pomenijo dovolj. Kaže, da so zadovoljne s položajem, ki ga imajo ali jim ga nudijo možje.

Šele na šestem mestu med motivi je napredovanje na delovnem mestu, na sedmem pa višji osebni dohodek. Delno izstopata na osmem in devetem mestu še motiva boljšega izkoriščanja prostega časa in izboljšanje socialnega položaja. Drugi motivi niso imeli pomembnejšega vpliva na odločitev za nadaljevanje izobraževanja.

Vpliv osebnostnih značilnosti kandidatov na motive za nadaljevanje študija

Med prijavljenimi je bilo 93% žensk. Če to povežemo z vrstnim redom motivov, vidimo, da se ti ujemajo z žensko populacijo, saj prva mesta zavzemajo tipično ženski motivi. Ni pa nobenih zadržkov, da se v ta poklic ne bi vključevali tudi moški, posebno na tehnično in fizično zahtevnih delovnih mestih v kirurgiji, reševalni službi, intenzivnih enotah ipd. Menimo, da se moški ne bodo vključevali, dokler poklic ne bo bolje plačan in družbeno priznan.

56% kandidatov je starih do 25 let. V razredu 26–30 let jih je še 26%, tako da jih je v starosti do 30 let 82%. Podobni podatki so objavljeni tudi v strokovni literaturi. V študij ob delu se vpisujejo vedno mlajši ljudje, mnogokrat tudi takoj po rednem šolanju, ob prvi zaposlitvi.

Rezultati ankete kažejo, da so kandidati prekinili redno izobraževanje predvsem zaradi slabih materialnih ali zdravstvenih razmer (64%) in želje po lastnem zaslužku (77%). Zato se takoj po rednem šolanju zaposlijo in želijo šolanje nadaljevati ob delu. Iz teh razlogov je vpisana tako mlada populacija. V raziskani populaciji starost kandidatov vpliva na motiv napredovanja na delovnem mestu.

Med kandidati so v približno enaki meri zastopani poročeni in neporočeni. Stan kandidatov vpliva na motiv boljše izrabe prostega časa.

Brez otrok je 50% kandidatov, 27% pa ima po enega otroka. Zaradi svoje

mladosti si verjetno še niso ustvarili družin. Hkrati pa niso obremenjeni s skrbjo za več otrok in se zato lažje odločajo za študij.

Večina jih je od šole oddaljena do 150 km. Več kot polovica jih živi v krogu 50 km. Podatek kaže na to, da je v Mariboru treba obdržati dislociran oddelek, saj se iz severnovzhodne Slovenije niso prijavljali.

Na vprašanje, kako preživljajo prosti čas, jih največ odgovarja, da z branjem. Temu sledijo aktivnosti, ki so spet tipične za žensko populacijo (ročna dela, ukvarjanje z družino . . .)

Večina kandidatov (80%) se želi preizkusiti v težkih in srednje težkih nalogah. To kaže, da je pri kandidatih v njihovi motivacijski strukturi v ospredju želja po uspehu. Pri postavljanju svojih ciljev so realistični, saj izbirajo take naloge, ki jih ob zmernih naporih lahko rešijo. Kandidati, pri katerih je v ospredju strah pred neuspehom, pa si izbirajo prelahke ali pretežke naloge. V tem primeru se njihova osebna odgovornost za uspeh ali neuspeh zmanjša.

Vpliv dosedanjega izobraževanja in izkušenj šolanja na motivacijo za nadaljnji študij

Prejšnje izobraževanje kandidatov je bilo usmerjeno v pridobitev poklica srednje medicinske sestre. Pozitivne izkušnje s tem izobraževanjem pospešujejo motivacijo za nadaljnje izobraževanje.

Kar 97% jih je končalo srednjo zdravstveno šolo. Za ta poklic so se odločili sami. 57% jih je doseglo prav dober ali odličen uspeh. Ti kandidati imajo gotovo dobre izkušnje iz rednega šolanja, doživljali so v glavnem uspehe, verjetno so uspešni tudi v poklicu in se zato veliko lažje odločajo za nadaljnje izobraževanje. Z učitelji so se v srednji šoli razumeli srednje dobro ali zelo dobro. Temu primerno je bilo tudi njihovo počutje v srednji šoli. Kaže, da imajo dobre izkušnje iz prejšnjega šolanja. V dosedanji izobrazbi pogrešajo predvsem strokovna teoretična znanja, novejša medicinska odkritja in praktična medicinska znanja. Potrebe po širših splošnih znanjih izražajo v zelo majhnem odstotku (7%). Mislim, da je to za populacijo medicinskih sester slabo. Že v srednji šoli so dobile teh znanj premalo in zato verjetno tudi niso razvile potrebe po njih.

Izobrazbena struktura staršev in vrednotenje izobraževanja v okolju

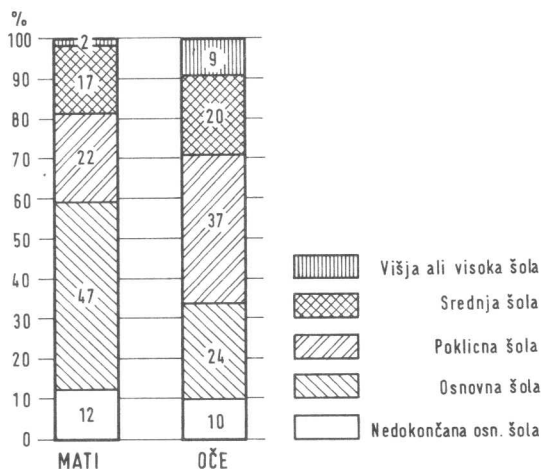
Izobrazbena struktura staršev je razvidna iz grafikona št. 2.

Starši kandidatov imajo izredno nizko izobrazbo, saj jih ima večina manj kot srednjo izobrazbo. Pri materah jih je kar 59% z nedokončano ali končano osnovno šolo. Pri očetih je izobrazbena struktura precej boljša in bolj enakomerno razporejena po izobrazbenih stopnjah. To kaže verjetno na še zmeraj prisotno mnenje med ljudmi, da morajo fantje doseči višjo stopnjo izobrazbe kot dekleta.

Izobrazbena struktura staršev je zelo nizka. Trdimo lahko, da so s tem povezani vzroki za prekinitve rednega izobraževanja po srednji šoli. Starši s tako nizko izobrazbo v glavnem izobrazbe ne cenijo in zato svojih otrok ne spodbujajo k nadaljnemu izobraževanju. Zadovoljili so se s srednjo izobrazbo svojih otrok. Njihov socialni položaj je praviloma nizek, zato morajo otroci čimprej priti do lastnega zaslužka. Zaradi te izredno nizke izobrazbene strukture staršev tudi nismo mogli dokazati vpliva izobrazbe staršev na izobraževanje otrok.

V tem poklicu ni družinske tradicije. Samo 4% staršev opravlja različne medicinske poklice.

Grafikon št. 2:

Iz raziskave smo tudi ugotovili, da izobrazbena struktura bratov ali sester, prijateljev, znancev, zakoncev ni imela pomembnejšega vpliva na odločitev za nadaljnje izobraževanje.

Vpliv družbenih faktorjev na motivacijo za izobraževanje in pričakovanja kandidatov

Velika večina (98%) je zadovoljna s svojim ugledom in vplivom v družbi. Podatki kažejo na to, da jim izobrazba ne pomeni možnosti za izboljšanje lastnega vpliva in ugleda, oziroma te potrebe sploh ne izražajo.

Kar 81% anketirancev se je opredelilo, da so možnosti za izobraževanje v naši družbi dobre in za vse enake ali srednje dobre. Sklepamo lahko, da je tako veliko zanimanje za vpis v nadaljnje izobraževanje vsaj delno povezano s to ugodno oceno.

Večina kandidatov meni, da bodo v življenju še napredovali. Ker izobrazba v naši družbi še vedno pomeni kanal vertikalne prehodnosti, si kandidati z odločitvijo za nadaljevanje izobraževanja večajo možnosti za doseg cilja.

Anketiranci, ki menijo, da bodo v življenju še napredovali, se vključujejo v izobraževanje z motivom napredovanja na delovnem mestu.

Na vprašanje, kaj pričakujejo od izobraževanja, jih je največ odgovorilo, da novo znanje, potem pa možnost za lažje opravljanje svojega dela. Spričevalo višje šole je šele na tretjem mestu. Če to primerjamo z razporeditvijo motivov, se ti odgovori ujemajo z vrstnim redom motivov.

Vpliv in spodbude iz delovnega okolja za nadaljevanje študija

V poklicnem delu 54% kandidatov neposredno oskrbuje bolnika. Kar 82% jih dela v izmenski službi. To je fizično zelo naporno delo. Mnogokrat pa so obreme-

njeni tudi s problemi bolnikov ali njihovih svojcev. Z višjo izobrazbo lahko dobijo delovno mesto, ki je fizično manj naporno in pomeni tudi manj izmenskega dela. Več možnosti imajo za delo v organizaciji službe, v preventivni zdravstveni dejavnosti, v zdravstveni vzgoji. Želja po spremembah delovnega mesta vpliva pri kandidatih na motiv napredovanja na delovnem mestu.

53% kandidatov bodo delovne organizacije v celoti ali delno financirale izobraževanje. Študij na Višji šoli za zdravstvene delavce zahteva znatna finančna sredstva, saj je veliko vaj, ki so obvezne tudi za študente ob delu, kar podraži študij. Sklepamo pa lahko tudi na dokaj dobro kadrovsko politiko, saj so delovne organizacije zainteresirane za izobraževanje svojih delavcev.

Druge ugodnosti v času študija (študijski dopust, prilagoditev urnika dela . . .) bo imelo samo 28% kandidatov. To bo oteževalo študij. Za opravljanje rednih vaj bodo morali izrabiti dopust, ki je sicer namenjen rekreaciji in počitku. Podatki kažejo, da se delovne organizacije sicer odločajo za pokrivanje stroškov izobraževanja, ne morejo pa zagotoviti prostih dni. Delno je to razumljivo zaradi narave dela srednjih medicinskih sester, saj dela ni mogoče prelagati ali odlagati. Potrebne bi bile nove nastavitve.

Odnos nadrejenih in sodelavcev do izobraževanja je v glavnem pozitiven. Ljudje, ki živijo v okolju, ki je izobraževanju naklonjeno, so tudi sami bolj motivirani za to dejavnost. Sodelavci, ki cenijo izobraževanje, vzpodbudno vplivajo na druge svoje sodelavce glede motivacije za izobraževanje, z motivom, da bi si povečali ugled. V ozadju je tekmovalnost, želja biti podoben tistemu, ki ima več izobrazbe, se sam izobražuje ali izobraževanje visoko ceni.

LITERATURA

1. Marentič-Požarnik B. Dejavniki in metode uspešnega učenja. Ljubljana, 1980: 81.
2. Krajnc A. Motivacija za izobraževanje. Ljubljana, Delavska enotnost, 1982.
3. Dominko J. Motivacija za strokovno izobraževanje. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1977.
4. Krajnc A. Izobraževanje ob delu. Ljubljana, Dopolna delavska univerza, 1977.
5. Krajnc A. Izobraževanje – naša družbena vrednota. Ljubljana, Delavska enotnost, 1977.
6. Krajnc A. Sodoben razvoj izobraževanja odraslih. Ljubljana, Zavod za tehnično izobraževanje, 1984.
7. Marentič-Požarnik B. Prispevek k visokošolski didaktiki. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1978.
8. Maslow A. Motivacija i ličnost. Beograd, Nolit, 1982.
9. Olechowski R, Zdarzil H. Anthropologie und Psychologie des Erwachsenenem. 1. Aufl. Stuttgart: Kahlhammer, 1976.
10. Sagadin J. Osnove statistične metode za pedagoge. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1982.
11. Anon. Poglavlja iz metodologije pedagoškega raziskovanja. Ljubljana, Pedagoški inštitut, 1977.
12. Trstenjak A. Psihologija ustvarjalnosti. Ljubljana, Slovenska matica, 1982.
13. Anon. Vzgojnoizobraževalni program za zdravstveno nego. Ljubljana, Višja šola za zdravstvene delavce, 1985.
14. Zvonarević M. Socijalna psihologija. Zagreb, Školska knjiga, 1982.
15. Anon. Pereča vprašanja vzgoje in izobraževanja odraslih. Sodobna pedagogika, 1985; 36:9–10.